

Kostrhun, Petr

František Kalousek (1901–1988) : budovatel brněnské archeologické školy

In: *Pod ochranou Kleiό : historické obory na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity*. Borovský, Tomáš (editor); Němec, Jiří (editor). Vydání první Brno: Masarykova univerzita, 2019, pp. 88-89

ISBN 978-80-210-9258-7; ISBN 978-80-210-9259-4 (online : pdf)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/141063>

Access Date: 02. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

F. Kalousek (vpravo) v rozhovoru s R. M. Perničkou
Zdroj: Archiv Masarykovy univerzity

Brna přijížděl z pošumavských Miřenic jen za nutnými pracovními povinnostmi jak na univerzitě, tak v rámci vedení okleštěného Moravského archeologického klubu. Koncem akademického roku 1957/58 ve svých 75 letech odešel na definitivní odpočinek a ve svém milovaném kraji také o pět let později svoji životní dráhu definitivně uzavřel.

Více než běžným terénním archeologem byl Emanuel Šimek zaníceným historiografem a interpretem antických a raně středověkých písemných pramenů. Jeho vysoce etický přístup k ochraně historických památek a důraz na morální kodex archeologické práce byl vzorem i jeho současníkům. Přestože v nesnadných dobách hrdě obhajoval české národní cítění, nikdy neovlivnilo, jak bylo u některých kolegů běžné, jeho interpretace archeologických poznatků, ke kterým byl v našem prostředí v této době nezvykle kritický.

František Kalousek (1901–1988)

Budovatel brněnské archeologické školy

Františka Kalouska můžeme jednoznačně považovat za budovatele široké výzkumné a pedagogické základny moravské univerzitní archeologie, která se tím kvalitativně posunula k praxi oproti spíše teoretickému nastavení ústavu pro prehistorii a protohistorii Emanuela Šimka v meziválečném období. Kalousek na brněnskou filozofickou fakultu nastoupil v roce 1932 jakožto externí posluchač oborů historie, dějin umění a prehistorie, v roce 1937 byl již zaměstnán jako pomocná vědecká síla na Šimkově ústavu. Na univerzitu Kalousek přišel se zkušenostmi terénního archeologa, které získával při výzkumech spolu s dalšími amatérskými badateli zejména v jeho rodném kraji, na Bučovicku a Slavkovsku, kde od roku 1922 působil coby učitel na různých školách, a to až do konce druhé světové války.

Disertaci věnovanou moravskému eneolitu dokončil v roce 1938, předložit a obhájit ji však mohl až v roce 1945, kdy se stal také asistentem semináře pro prehistorii a protohistorii. Od května 1945 se významně podílel na obnově univerzitního archeologického pracoviště i sbírek, podobně jako se angažoval v navrácení ústavní knihovny, která byla zavlčena za války do říše. Po zřízení Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v roce 1946 zde prosadil zavedení přednášek prehistorie pro učitele, cílených zejména k památkové ochraně archeologických nálezů a nalezišť. Jeho politická orientace i aktivismus jej přivedly v únoru 1948 až k vlivné pozici předsedy akčního výboru Národní fronty na filozofické fakultě, z kteréžto pozice se účastnil i pravidelných zasedání profesorského sboru fakulty (na rozdíl od svého učitele Emanuela Šimka, který se od této doby ze zasedání vždy omluvil).

Snahu o sblížení praktické archeologie s teoretickou prehistorií se mu podařilo prosadit nejdříve na půdě pedagogické fakulty, kde se stal již v roce 1949 mimořádným profesorem, v letech 1950–1952 byl jejím děkanem a v letech 1952–1953 i prorektorem celé univerzity. Na filozofickou fakultu se vrátil po konci svého mandátu a přenesl sem již dříve zahájený terénní výzkum osídlení z doby Velké Moravy ve Znojmě-Hradišti, jemuž se pak věnoval po celý zbytek své profesionální dráhy. Vizi univerzitního archeologického pracoviště propojujícího teorii s praxí a rezonujícího se soudobou společenskou ideologií naplno prosadil v letech 1958–1970, kdy se po Emanuelu Šimkovi stal vedoucím nově organizované katedry prehistorie a národopisu (později samostatné katedry prehistorie). Výuka studentů byla dnešními slovy vedena výrazně multidisciplinárně s důrazem na terénní praxi. Svůj vliv ve vedení univerzity Kalousek využil k podstatnému personálnímu posílení katedry a především k založení externích výzkumných univerzitních pracovišť na velkomoravském hradišti Pohansko u Břeclavi (od roku 1958) a neolitickém sídlišti v Těšeticích-Kyjovicích (od roku 1964), které dodnes zůstávají mezi pilotními projekty ústavu archeologie a muzeologie na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity.

František Kalousek zastával řadu akademických a politických funkcí, za něž obdržel množství čestných vyznamenání a dalších ocenění. Byl rovněž členem všech významných poválečných archeologických organizací, které významně spoluvytvářel a v rámci redaktorské práce se podílel také na nové struktuře odborných publikačních orgánů (včetně založení archeologicko-klasické řady *Sborníku prací Filozofické fakulty brněnské univerzity* v roce 1956). Z titulu vysokoškolského pedagoga pokrýval svými přednáškami většinu témat, na pedagogické fakultě pokračoval i s přednáškami historickými. Pro Františka Kalouska zůstávalo toto působení klíčovým a ovlivnilo celou poválečnou archeologickou generaci, jež zásadně určila další směřování oboru v druhé polovině 20. století. Po odchodu do důchodu v roce 1972 zůstával, přes své předešlé veřejné působení, v ústraní a neskrýval zklamání z vývoje z doby normalizace, která se podstatnými omezeními dotkla i jím budovaného univerzitního pracoviště.

Bořivoj Dostál (1929–1994)

Přední archeolog Velké Moravy

Bořivoj Dostál představoval výraznou osobnost s nepopíratelným mezinárodním renomé, které si získal především svým celoživotním odborným zaměřením na archeologii a dějiny raného středověku, resp. velkomoravského období. Svá studia v oborech dějepisu a ruštiny na brněnské pedagogické fakultě rozšířil na podnět svého učitele Františka Kalouska (oba se nad archeologií potkali v místech svých rodišť na Slavkovsku) studiem archeologie, které ukončil v roce 1957, již jako asistent na katedře prehistorie filozofické fakulty. Zde se specializoval na slovanskou archeologii a v tomto oboru se také v roce 1967 habilitoval prací zaměřenou na problematiku velkomoravských pohřebišť na území Moravy. O rok později, v době pražského jara, převzal po Františku Kalouskovi vedení archeologického výzkumu velkomoravského hradiska Pohansko